Колись так сталося, що однієї погожої днини зневірений чоловік, якому від колиски ніколи не таланило в житті, втомившися битися навкулачки зі своєю лихою долею, вирішив покласти край своєму мізерному існуванню. А що в нього не знайшлося навіть неперегнилого мотузка, аби повіситися, бо щелепаті злидні, унадившися за ним, як пси, жерли йому з-попід рук усе, на що він кидав оком, а поблизу простягалося неосяжне море, то чоловік надумав утопитися.

"На цьому світі мені однак немає життя, може, я здибаю щастя бодай серед мертвих",— розміркував він і подався на берег. Там чоловік нагледів скелю, яка далеко сягала в море, де починалися глибини, звідки чоловікові, навіть якби він і захотів, забракло б сили виплисти.

Вирішивши, що це саме те місце, де найхутчій, а, головне, найповніше відбудеться перехід до іншого світу, чоловік заходився видряпуватися на вершок скелі, тішачися, що бодай зараз — єдиний раз у житті,— йому нарешті поталанить довершити до кінця задумане.

Однак вже піднісши над головою руки, аби шубовснути вниз, він побачив, як раптом грубезна хвиля, що майже сягала вершка скелі, накотившися десь збоку на морську гладінь, тріснула посередині, й звідти, обтрушуючися від бризок, вийшло на берег сухісіньке море.

— Добрий чоловіче,— мовило воно, втішаючися,— я шукаю няньки для мого малого океаненяти. В нього від пологів померла мати, і я конче потребую надійної няньки. Я охоче доглядало б його й саме, та я не тільки переобтяжене одвічною додатковою працею, якій нема кінця й краю, дарма що я гарую вдень і вночі, а й, на моє лихо, як показала практика, цілковито непридатне для цієї надто делікатної справи. І винне тут виключно моє батьківське серце, бо ж океаненя — моя єдина дитина. А що кожен одинак — пещеник, то це неминуче й призводить до щораз небезпечніших ускладнень. Адже все, що маля побажає,— а воно бажає безперервно майже цілу добу за винятком тих кількох надто коротких

хвилин, коли воно спить,— я мушу виконувати з тієї простої причини, що я не витримую немовлячого плачу, тим більше, коли це репетує моя власна плоть і кров. А це, звісно, кепсько впливає на виховання. Дитина мусить знати, що добре, а що погане, інакше вона ніколи не стане дорослою, хоч і вибехається на гевала, й не здолає дотримувати законів, на яких тримається світ. Якщо ти погодишся протягом трьох років пильнувати мого одинака, я тебе щедро винагороджу. Щоправда, моє сумління велить мені чесно перестерегти тебе, аби ти не мав згодом до мене жалю,— виховання океаненяти вельми небезпечна річ, хоча, здається, тут найбільше завинили самі няньки. Вони ставилися до немовляти,— лише тому, що воно від самого початку було більше, ніж вони, як до дорослого, і цим багато чого напсували, викликавши вовка з лісу, що на них самих і окошилося. В усякому разі, досі всі, кого я наймав доглядати своє чадо, наклали головами, і я, признаюся щиро, вже був цілковито зневірився, чи когось ще підшукаю. Та копи я побачив, що ти однак лагодишся вмирати, я зважився запропонувати тобі цю працю. А тепер слухай пильно, аби ніщо не застукало тебе зненацька. Вартування біля океаненяти складається з трьох обов'язків: перший — чукикати малого, і для цього треба брати океаненя за ліву ногу. Вона зі щирого золота від пальців на нозі до коліна, і тільки за цю ногу його й можна втримати, інакше ніхто не дасть із ним собі ради. Але й тут я мушу попередити тебе: руки всіх твоїх попередників, що досі виконували цю службу, одразу ж приростали до золота, і вони всі гинули. Справа в тому, що коли руки няньок приростають до золотої ноги океаненяти, це йому вельми болить, і воно заходжується торсатися й репетувати. А що від цієї шарпанини й рейваху руки няньок ще дужче приліплюються до золота, то мале врешті-решт або відкушує своїй няньці голову або топить її в обіймах свого плинного тіла.

Другий обов'язок — це годувати океаненя з мідної ложки, що дотепер, хоч і як це сумно згадувати, теж кінчалося смертю всіх, хто за це брався. Не виключене, тому, що кожній дитині, а не лише моєму немовляті, ніщо не замінить материнського молока й ласки, якої йому бракує, а тут ще, гляди, й няньки-неотеси вряди-годи підгодовують його кашками, звареними задля зручності, хоч я й тримаю для дитини козу,—

на порошковому молоці, від чого океаненя дуже легко хвилюється й надмір розтулюється, а це кепсько впливає на його вдачу. А вже розгулявшися, воно ковтає разом із ложкою і саму няньку. Звісно, на ранок воно і ложку, і няньку виблює, але за цей час нянька встигає перетравитися, і я нічим не годне зарадити, бо ж не бігати мені в моєму віці ще за душами мертвих? Але маля мусить їсти, і то вже твій клопіт, як ти з цим упораєшся. Що ж до третього завдання,— то й воно не з легких. Адже океаненя — дитина і, як усі діти, мусить колись спати, щоб набратися моці, хоч воно того поки що страх як не любить. Бо спати воно мусить у залізному ліжку, аби йому ще в молодому віці, як деяким річкам і струмкам, не повикривлювало хребта, рук та ніг. Коли ж його силоміць, — а яка дитина піде до ліжка з власної волі? — вкладають до залізної колиски, воно найлютіше пручається. А що воно, хоч і немовля, але від народження — мій гідний нащадок, у ще м'яких м'язах якого сплять усі стихії, то воно й має досить сили, аби, впавши на няньку, задушити її. Оце й усі. Я тобі нічого не затаїло, і твоя воля погодитися чи ні. Я тебе не силуватиму, зі страхопудів, як я вже переконався, однак жодного хосену, хоч мені й наглить мати няньку. Але якщо ти погодишся й упораєшся з малим за три роки, я тебе щедро винагороджу.

— На землі мені однак немає життя, може, я його матиму бодай на дні моря,— погодився чоловік, якому від колиски ніколи не таланило, й попросив лише море, заки він перейде до своїх нових обов'язків, роздобути йому рукавицю з бичачої шкіри, лопату свіжого свинячого гною, баняк піску та баняк смоли й оберемок дубових дров.

Море вельми втішилося з такої відповіді й, велівши чоловікові хвильку почекати на скелі, заки воно повернеться назад, побігло геть і невдовзі принесло все, що зажадав чоловік. Той ще перевірив, чи рукавиця — міцна, свинячий гній — свіжий, смола в'язка, а дубові дрова — сухі, і, зваливши все те собі на плечі, вирушив у морські і глибини доглядати й виховувати океаненя.

Ще здалеку угледівши розпещеного малого, що грався кольоровими камінчиками на дні морському, чоловік одяг бичачу рукавицю, обмастив її

свинячим гноєм, а тоді, допильнувавши, коли воно похилиться набік, ухопив океаненя за золоту ногу. Морський нащадок одразу ж впав горілиць, аби легше надутися, набравшися сили, в очікуванні, що руки нової няньки зараз приростуть до золота. Та рукавиця, вимащена смердючим мастилом, лише ковзала по золотій гомілці й не приростала, дарма що океаненя так надималося, аж йому посиніло черевце від напруги. Врешті-решт, втомившися, а, головне,— переконавшися, що тут воно нічого не вдіє, океаненя послабило м'язи й уже слухняно погодилося, аби його чукикали.

Так чоловік, якому лиха доля не давала промитої коди на білому світі, упорався з першим своїм обов'язком.

Коли ж настав час годувати морського пестунчика вівсяною кашкою на молоці, чоловік, якому від колиски ніколи не таланило, вмочив держалко мідної ложки в баняк зі смолою, вкачав її в пісок, а тоді щойно хутенько зачерпнув навареної у казанку вівсяної каші на козячому молоці й миттю упхав її океаненяті до рота.

Маля ще більше роззявило писок, готуючися поки що беззубими, проте вже океанськими яснами, разом із ложкою проковтнути й чоловіка чи бодай відкусити йому голову. Та відчувши одразу ж за смачною вівсяною кашкою незнані океаненяті смолу з піском, від яких йому миттю заболіло й спухло піднебіння, воно мимоволі відсахнулося, якраз настільки, аби не торкатися рапавого держалка ложки, не годне збагнути, чому це після вівсяної кашки знову й знову йому на язик суне смоляно-піщана погань. А поки океаненя розмірковувало, що й до чого, чоловік і встиг нагодувати малого, не потерпівши при тому.

Зрештою, так само упорався чоловік і з третім завданням. Щойно він зауважив, що океаненяті сон скліплює повіки, хоча воно від цього ще більше вередує, розхитуючи навколишні підводні скелі, чоловік підклав під колиску дубових дров, розпалив під нею вогонь, а тоді, вичекавши слушної нагоди, вхопив вередуна за золоту ногу й поклав до розпеченого ліжка. Океаненя крутнулося, метикуючи, як то воно звикло, обвалитися

своїм страшним тілом на чоловіка й потрощити йому кості. Та розпечена колиска, якої, борсаючися, торкалося воно, обертало зайві м'язи малого на пару, і чоловік, не зазнавши шкоди, й утопкав морського нащадка в ліжко. А тоді вже цілу ніч підтримував під колискою вогонь, аби мале думало, що то материнське тепло, якого океаненяті не судилося звідати. Бо ж, як то кожен знає, без тепла, а материнського й поготів, не росте навіть трава, і океаненя, нарешті уговтане й зігріте, вперше від народження виспалося. А виспавшися, під доглядом чоловіка, якому ніколи не таланило в житті, заходилося навчатися найнеобхідніших правил поведінки, конечних навіть для океанських стихій.

Море було дуже вдоволене працею чоловіка три роки, протягом яких чоловік няньчив океаненя, що під його опікою набиралося не тільки сили, а й розуму, спливли, як один день.

Чоловік і сам не зчувся, коли однієї погожої днини море прикликало його до себе, подякувало за . умлінну працю і, як винагороду, подарувало, завбільшки з поросяче рильце, сіреньку — з темнавими й світлими плямами — рінину, сказавши:

— Не дивуйся, що це тільки рінина, та ще й така мала й непоказна. Видимість завжди оманна, бо що менша якась річ, то більше в ній моці. Отож у цій мізерній рінині містяться всі гори й доли земної кулі, всі краї й царства і всі людські пристрасті. Віднині всі ці посілості — твоя власність. Вистачатиме тобі пильно глянути на першу-ліпшу пляму чи подряпину на цій рінині, як ти станеш володарем, на твій вибір, неозорого царства, яких без ліку всередині цього непоказного камінця. Тільки я мушу тебе попередити, що кожне володіння чимось, байдуже, чи ти володітимеш малим, а чи великим, завжди пов'язане з певною передумовою. Така природа речей, і я тут нічого не вдію. Усі ми підвладні тим самим законам, і не я їх започаткував. Передумова чинна й тут, хоча вона зовсім проста і її легко дотримувати. Якщо ти хочеш, аби не лише ти, а й усі твої нащадки завжди володіли тим, чим ти віднині володітимеш, ніколи за жодних обставин не заводь розмови з дідком на роздоріжжі, коли

смеркає. Якщо ти цього дотримаєшся, ти проживеш довге й щасливе життя, втішаючися на старість численними онуками й правнуками.

Чоловік зі сльозами на очах подякував, потиснув морю руку й повернувся в світ.

І, справді, від тепер усе пішло йому гаразд. Щойно чоловік зосереджував погляд на рінині, як у ній, точнісінько, як це казало море, відкривався краєвид за краєвидом — з ріками, горами й долами, і кожен закуток, кожне королівство й царство — на найменше бажання чоловіка ставало його власністю. А що до достатку людина хутчій звикає, ніж до злиднів, то чоловік невдовзі й забув, що колись,— а це колись здавалося йому в ті рідкі хвилини, коли він про те випадково згадував, таким далеким, наче відтоді минули тисячоліття, хоча з того часу пройшло лише кілька років,— він не мав навіть путящого мотузка, аби, доланий лихою долею, поповнити самогубство.

Як різнилося тепер його життя від тих злигоднів, що привели його на скелю, з якої він лагодився плигнути в море! Тепер навколо нього юрмилися не лише численні друзі, яких він, бувши бідним, ніколи не мав, діти з дружиною, а й міністри, полководці, вчені й просто челядь, ладна виконати кожне його бажання.

А що чоловік був не надто зажерущою й не надто квапливою людиною, а бажань у нього за часи попередніх митарств назбиралося подостатком, то йому й здавалося, що до бажання колись погуторити в присмерку з дідком на роздоріжжі він взагалі не дійде в своєму житті.

Не виключене, що він щасливо й звікував би свій вік, якби однієї днини, що нічим не різнилася від інших, йому не спало на думку, що коли людині чогось не вільно, вона не може бути щасливою.

Щоправда, цю думку чоловік одразу ж відкинув. Адже він ще не вичерпав усіх своїх бажань, і то, далебі, далеко принадніших, ніж якась

там розмова з дідком у присмерку на роздоріжжі. Але тому, що всі інші бажання були здійсненні, вони перестали його цікавити, а від цього життя ніби попливло кудись в інший бік: квіти стали втрачати яскравість, свіжість і запах, сонце — тепло й сяйво, а в сміху чоловікові щораз частіше вчувався плач.

І тому одного пообіддя, коли після смачних потрав усе його метушливе оточення спочивало, милуючися водограями, чоловік прихопив зі собою рінину, перевдягся в лахміття служки, аби його не пізнали, й, нікому нічого не кажучи, нишком вийшов із палацу й подався, куди очі дивляться.

Однак щойно золоті прапорці на вежах палацу зникли за горою, як чоловік постеріг, що на дворі смеркає і він наближається до роздоріжжя, на якому стоїть дідок, ніби чекаючи на нього.

"Напевне море мало щось зовсім інше на увазі, чого я просто не зрозумів, коли остерігало мене перед роздоріжжям у присмерку й дідком,— подумав чоловік.— "Та й, зрештою, що лихого може трапитися, коли я з дідком лише привітаюся й піду собі далі".

"Доброго вечора,— обережно вимовив чоловік і побачив, що навколо ніщо не змінилося. На роздоріжжі все ще вичікувально стояв дідок і лише сутінки ледь-ледь згускли. А що дідок не відповів на його привітання, а тільки зневажливо зиркнув на нього, то чоловікові нестерпно закортіло похвалитися перед ним.

— Я досяг усього в житті,— поволі вимовив він, але дідок не озвався й цього разу, тільки вибалушився на чоловіка.

— Я справді досяг усього в житті, і то виключно завдяки оцій рінині в моїй долоні, що виглядає не більшою від голубиного яйця,— трохи голосніше повторив чоловік.

— Ти верзеш нісенітниці,— озвався нарешті дідок і ступив крок назустріч чоловікові.

— Це особлива рінина! В ній справді містяться всі гори й доли земної кулі, а, головне,— все те стає одразу моїм, вистачає мені того лише побажати. Всі царства й королівства.

— В такому мізерному камінчику не вміститься й миша, не те що гора, а королівство чи царство й поготів!

— Але ж цю рінину подарувало мені море! Вона не така, як інші!

— Морю вірять лише цілковиті бевзі. Ти не знаєш того, що знає кожна дитина: море підступне й брехливе. Я ще не подибував жодної тямущої людини, яка вірили б морю.

— Моя рінина — це найдорожчий скарб, що його море дало мені, як винагороду.

— Ну от, бачиш! Таких скарбів тонни на кожному березі. Порівняй її з іншими, і ти не відрізниш її від навколишніх камінців.

— Але ж завдяки цій рінині я став володарем цієї країни!

— Таких володарів тепер розвелося під кожною ворітницею, хоч греблю гати. Добрий мені з тебе володар, коли ти не заробив навіть на порядний виряд.

— Та ж це лахміття мого служки, бо я не хотів, аби помітили мій відхід й перешкодили цьому. Проте вистачає мені зосередити погляд на найменшій плямці чи подряпині цієї рінини, і я матиму все, що захочу.

— Ти сниш вочевидь,— сердито буркнув дідок,— і твоя рінина нічого не варта.

— Ти зараз побачиш! — вигукнув чоловік і вибалушився на свою рінину. Однак у ній нічого не ворухнулося, хоч і як він напружував зір.

— Море й справді ошукало мене,— аж підскочив чоловік, з пересердя пожбуривши рінину далеко від себе, і тієї миті зауважив, що біля нього нема ні дідка на роздоріжжі, ні вечора, ні тієї країни, володарем якої він щойно був, а тільки височіє стрімка скеля, в одній із заглибин якої він примостився, аби не впасти в море, освітлене вранішнім сонцем.

Гірко заплакав чоловік, збагнувши, що хоча море його й попереджало, він сам з власної дурної волі пожбурив від себе своє щастя, що містилося в рінині, де залишилися його дружина, діти, друзі й ціле царство, до якого не було вороття, бо ж двері, в ті краї містилися в рінині, що її він сам викинув.

Якби йому не було соромно перед морем за власну глупоту, він напевно кинувся б униз, як це він постановив тоді, коли вперше видряпався на цю скелю. А що тепер йому випадало ремствувати не на лиху долю, як колись, а на власну нерозсудливість, то, наплакавшися вдосталь, чоловік підвівся, востаннє глянув на морську гладінь і, обережно долаючи спуск до рівнини, пішов у світ, аби там за мізерний окрайчик хліба й ложку гарячої юшки розповідати охочим слухати, що він колись посідав і що, завдяки власній нерозважності, назавжди втратив.